

«Rassina cotschna, Tschurriel nair ed il miracul»

Ina parola davart craps traglischants

■ La parola «Rassina cotschna, Tschurriel nair ed il miracul» raquinta in'aventura extraordinaria da dus nanins che scuvran ina tauna cun bellezza craps traglischants. Sin lur viadi da scuverta en la tauna sa stida la laterna ed ils dus nanins tschiffan tema. Ma tuttenina èn els circumdads da glischs miraculusas che fascineschan els cumplainmain. Pauc pli tard turnan ils dus nanins a chasa e raquintan plain entusiassem da lur scuverta. Ensem cun la mamma ed il bab sa legran els da quest miracul da la natira.

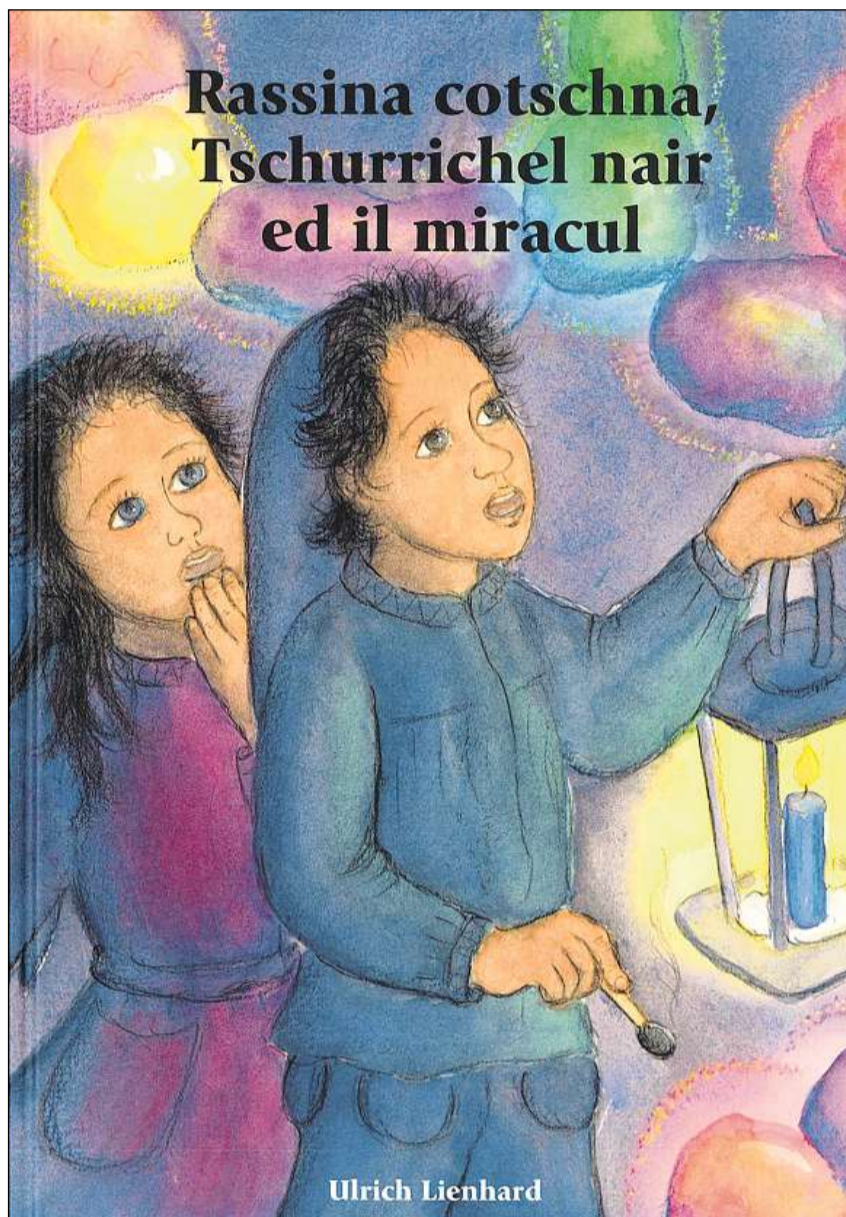
Questa pitschna paraula ha Ulrich Lienhard inventà sco conservatur da la partiziun da las ciencias natirals dal Museum da Zofingen (AG). Ella al serviva per visitas d'uffants en il museum da la natira. A chaschun da las visitas guidadas organisadas per ils uffants – uschia relata Ulrich Lienhard en la prefaziun dal cudesch – haja el adina puspè pudì far ina bella experientscha: «Strusch ch'jau cumenz a raquintar la parola traglischan ils eglis dals uffants e reflecteschan lur mirveglias e lur imaginaziun. Els fan ina dumonda suenter l'autra, dattan ina resposta suenter l'autra, mintgatant in tranter l'auter. Cun la parola poss jau adina attirar l'attenziun dals uffants.»

Fascinar ils uffants per las bellezdas da la natira exponidas en il museum è adina stà spezialmain a cor ad Ulrich Lienhard, «pertge ch'in museum senza uffants fiss sco in prà senza flurs». Ed el cuntinuescha: «Ina giada hai jau legì davart in usit fitg vegl, forsa è el già daditg crudà en emblidanza. Tenor quel pon giavischs scrits sin palpiri e bittads en l'aua svegliar grondas speranzas. Els s'accumleschan insacura perquai ch'il flum porta vivants il giavisch e desideris. Jau sper e giavisch che la parola cuntanschia ils cors da numerus uffants e che nus creschids possian gidar els a scuvrir las numerusas bellezdas da la natira. Igl è in'abilità preziosa da percepir era las pitschnas chaussas che la vita ans offera e da savair sa legrar da quellas. Perquai less jau parter las ritgezdas preziasas da noss museum cun auters umans, surtut cun uffants. Per els hai jau scrit questa pitschna paraula.»

En il reginavel dals nanins

Entadim ina val muntagnarda abandonada sa stortiglia ina veglia senda da sauma tras ils prads verds e savurus, ils grips gizz e las parais-crap imposantas. Tgirallas da tuttas colors sgulatschan d'ina flur a l'autra. Ina famiglia da muntanellas ha chavà sia tauna profundmain en la terra tranter las ragischs da las plantas, nua ch'ella è bain protegida dals crap-puns. Betg lunsch davent da qua sa chat-

Cuverta dal cudesch.

ta in grip uschè chavortg che dus chavals u mils pon star suten a sumbriva. En quest lieu frestg e protegì laschan blers viturins pussar lur animals da sauma ch'èn stanchels da purtar lur grevas charginas.

Tranter las sfessas natirals dal crap cuhegian viador puschels da fain che savuran grondusamain e cuntengnan ervas medicinalas che gustan als animals da sauma. Els prendan qua adina puspè ina buccada da quest Pavel savurus che dat forza suenter ils strapatschs. Ma purtar charginas fa era said. In pitschen dutg alpin che s'arguglia allegramain là dama-naivel, è per els in rinfrestg bainvegnì. Suenter èn els puspè pronti per partir cun lur charginas grevas tras la cuntrada muntagnarda fitg bella, ma mintgatant era fitg criva.

Ma tgi prepara qua mintga di quest Pavel uschè savurus per ils animals da sauma? Tgi fa la bregia da purtar il fain fin en quest lieu? Tgi sa, forsa sa lascha scuvrir insatge sper il grip chavortg?

E propi: davos ina sfessa lada s'avra la porta magica d'in pajais nunenconuschent. Ina senda maina en in pitschen mund zuppà. Ins vesa dus nanins ch'empleneschan las sfessas dal grip cun pu-

schels da fain frestg. Gea, nus essan en il reginavel dals nanins! Qua viva già dapi blers onns il bab e la mamma nanins, la figlia nanina Rassina cotschna ed il figl nanin, Tschurriel nair.

In viadi da scuverta

Era uffants nanins èn plain mirveglias e vulan sa divertir. Già daditg han Rassina cotschna e Tschurriel nair decidì da far in viadi da scuverta. Uss è il mument finalmain arrivà, schebain ch'els n'hàn anc betg finì dal tut lur lavurs. Svelt prenda Tschurriel nair la pitschna laterna da la paraid ed envida ina chandailletta alva. Rassina cotschna manegia: «Forsa stuessan nus prender anc ina chandaila da riserva», ma ella chatta sulettamain ina blava e metta quella en sia giaglioffa. Maun en maun cumenzan ils dus fragliuns lur viadi aventurus.

Tuttenina scuvran ils dus nanins ina sfessa. Ma in bellezza cristal cler sco vider blochescha la via. «Jau vi ir en questa sfessa!», cloma Tschurriel nair plain entusiassem. «Ma gida per plaschair a stumplar da la vart il cristal.» Rassina cotschna stumpla cun tutta forza. Ussa sa schluitan els plain mirveglias tras la sfessa satiglia.

Andetgamain sa chattan els en la glisch temblanta da la laterna sut il stgir arviuet dal crap. «Nagut spezial», manegia Rassina cotschna, «dapertut ina massa crappa.» Ma il frarin na ceda betg. Els chaminan anc pli lunsch viaden en la tauna. Cun mintga pass vegni in pau pli stgir – la fomma da la chandailletta alva vegn pli e pli flavla. Svelt dat Rassina cotschna a ses frar la chandaila blava. Ma igl è già memia tard. La chandailletta alva è stidada.

Il miracul

«Tge faschiansa?», sa dumondan ils uffants nanins plain tema. Tuts dus na san betg tge pigliar a mauns qua en il stgir. Tschurriel nair tschertga insatge en sia giaglioffa e chatta là in zulprin rut, dentant mo in sulet. Cun battacor emprova el d'enviar il zulprin vi d'in crap sitg – Dieu saja ludà, el arda! Svelt al tanscha Rassina cotschna la chandaila blava, l'envida vi da la pitschna fomma e la tschenta cun quità en la laterna. Ils dus aventuriers traglischan dal plaschair.

Ma tge miracul! La tauna grischa e stgira è tuttenina sco striunada. Rassina cotschna e Tschurriel nair èn circumdads d'ina glisch magnifica. Ils craps grischs glischan e sbrinzlan uss en tut las colors. La chandaila blava ha trasformà els. Ils dus fragliuns stattan qua cun bucca averta. Las colors miraculusas als tiran adina pli lunsch en la tauna. «È quai la sala d'in palaz?», vul Rassina cotschna savair. «Quai è plitost sco en in bellezza pajais da l'artg s. Martin», smirveglia Tschurriel nair. Ils dus nanins emblidan bunamain il temp. Il giu da colors als fascinescha talmain. Propi, quai sbrinzla e glischa sco en in pajais da las paraulas.

Rassina cotschna manegia: «Ve, giain

ra raquintan ils dus uffants nanins tut agitados lur istorgia aventurusa.

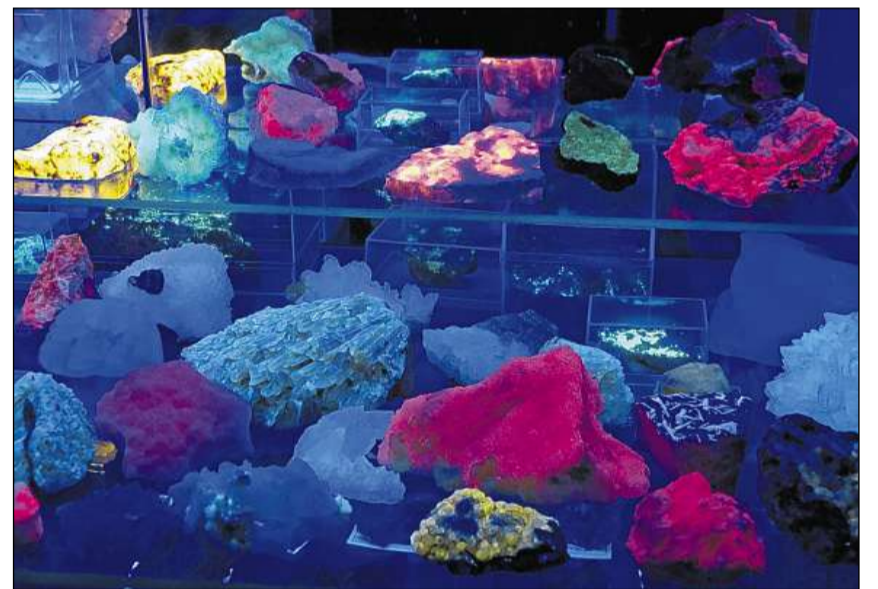
«Gea, gea», manegia il bab nanin a la fin. «La natira è plain miracul. Els sa chattan schizunt en ils pli simpels craps. Tgi che chatta la dretga glisch, scuvra bleras preziasadas en la stgaffiziun!»

Il museum da la natira

Collecziunar vul dir conservar, e viceversa: conservar vul dir collecziunar cun quità e cun in intent precis. Quai è ina da las incumbensas ed obligaziuns principalas d'in museum da la natira: protegger conscienzusamain ils stgagis natirals ed engrondir cun quità e responsablada la collecziun preziosa. Il museum da la natira a Zofingen al qual il cudesch «Rassina cotschna, Tschurriel nair ed il miracul» sa referescha ha passa 100 onns ed è per uschè dir in'istituziun parallela al museum istoric, perquai che tuts dus sa chattan en la medema chasa a la Via da General Guisan. Quest edificiu magnific ed imposant en il stil renaschimental – cun sias grondas salas, sias bellas stgalas, ses vestibuls – è in lieu d'inscunter, da recreaziun, da furnaziun e d'educaziun a la natira. El fa la punt tranter il museum e la vita quotidiana, tranter giuven e vegl, tranter perscrutaders e laics.

La partiziun da la ciencias natirals cumpiglia tranter auter ina ritga e rara collecziun da plantas e d'animals, da craps, minerals e fossils, tranter quels era exemplars unics e fitg tschertgads. Ma il stgazi il pli prezios dal museum da la natira furma senza dubi l'exposiziun da minerals fluorescentes, messa en scena cun ina tecnica d'illuminaziun raffinata.

E dal reminent: talas elecziuns da craps en cumbinaziun cun il giu da glischs e da colors magnificas sa laschan

Minerals fluorescentes en la glisch ultravioletta.

a raquintar quai a bab e mamma. Ils craps traglischants ans mussan la via anor.» Tschurriel nair auza in crap violet: «Quel vi jau regalar a mamma!». Rassina cotschna sa decida per in crap verd, ch'ella porta a chasa a ses bab.

En il fratemp s'hàn ils geniturs fatg gronds quitads per ils dus uffants. Ma quels n'als laschan betg temp per far reproschas. «Nus avain scuvert insatge magnific, insatge fantastic en ina tauna, in grond miracul!», giubileschan ils dus nanins pitschens ed immediat mussan els ils stgagis ch'els han purtà a chasa: simpels craps grischs!

Rassina cotschna envida ina chandaila alva ed avischina quella a ses crap, ma quel resta grisch.

Alura envida Tschurriel nair la chandaila blava e la metta sper il crap: «Oh, tge bellezza!», cloma la mamma nanina intgantada. «Mia color preferida! Il crap è uschè bel ch'ins crai da siemiar.»

Ussa metta era Rassina cotschna ses crap sper la chandaila blava, e l'entira famiglia admira la traglischan dals craps. «Quai è magnific! In crap che cumenza a glischar en in verd maieustus», constatescha il bab nanin plain entusiassem. Alu-

er admirar en il Grischn, per exempel en l'exposiziun permanenta dal Museum da la natira a Cuira.

Fluorescenza e fosforescenza

Sch'ins illuminescha tscherts minerals cun glisch ultravioletta (UV), cumenzan els a traglischar en pliras colors. Quai numn'ins fluorescenza. Fosforescenza vegn numnà il fenomen da tscherts minerals fluorescentes che traglischan er suenter che la glisch UV è stizzada.

La presentaziun:

Ulrich Lienhard. «Rassina cotschna, Tschurriel nair ed il miracul». Brittnau 2005.

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?id=1338&hiid=395
www.chattà.ch

Il Museum da Zofingen.